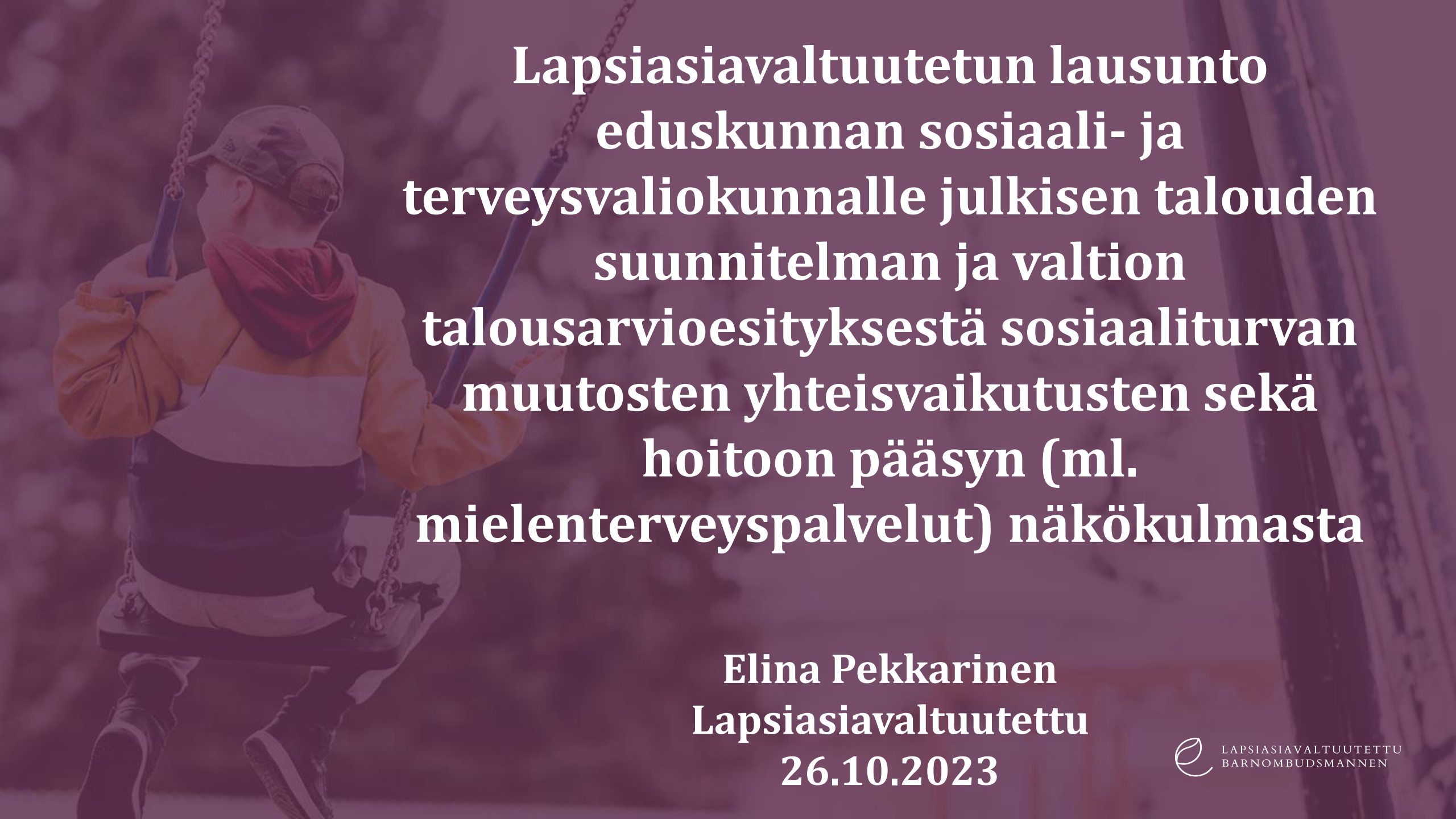

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle julkisen talouden suunnitelman ja valtion talousarvioesityksestä sosiaaliturvan muutosten yhteisvaikutusten sekä hoitoon pääsyn (ml. mielenterveyspalvelut) näkökulmasta

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu
26.10.2023

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

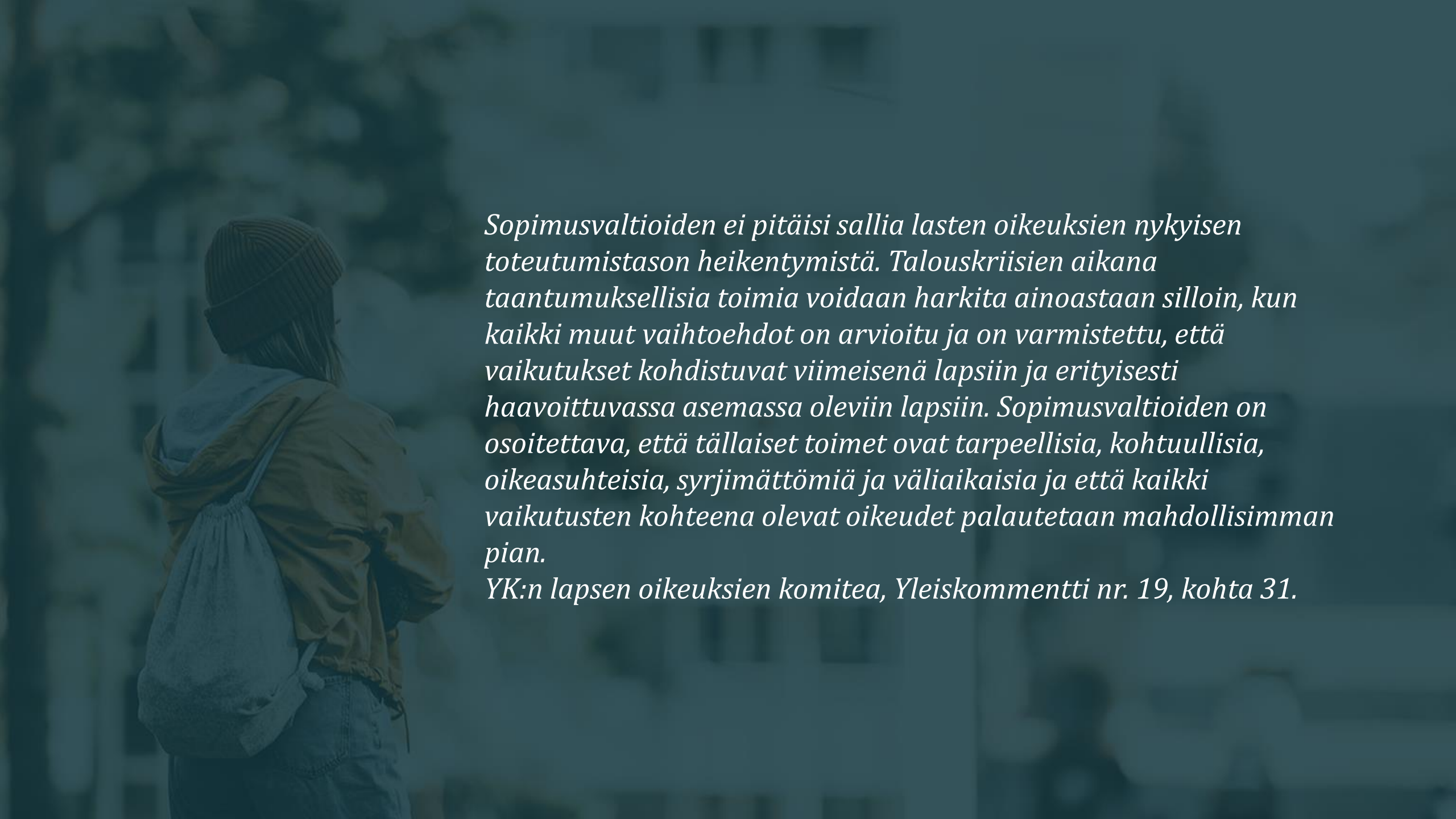

Sopimusvaltioiden ei pitäisi sallia lasten oikeuksien nykyisen toteutumistason heikentymistä. Talouskriisien aikana taantumuksellisia toimia voidaan harkita ainoastaan silloin, kun kaikki muut vaihtoehdot on arvioitu ja on varmistettu, että vaikutukset kohdistuvat viimeisenä lapsiin ja erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. Sopimusvaltioiden on osoitettava, että tällaiset toimet ovat tarpeellisia, kohtuullisia, oikeasuhteisia, syrjimättömiä ja väliaikaisia ja että kaikki vaikutusten kohteena olevat oikeudet palautetaan mahdollisimman pian.
YK:n lapsen oikeuksien komitea, Yleiskommentti nr. 19, kohta 31.

Lapsiasiavaltuutetun huomiot

- Lapsen etua ja oikeuksia ei talouden sopeutustavoitteissa ole otettu huomioon.
- Lapsivaikutusten arviointeja ei ole tehty.
- Taloudellisissa arvioinneissa seurausten tunnustetaan olevan kielteisiä pienituloisimmille lapsiperheille, kuten yksinhuoltajille ja työttömille perheille.
- Lapsiköyhyydellä on lukuisia kielteisiä vaikutuksia.
- Lapsiköyhyys tulee lisääntymään ja se on valtion talousarviossa tunnustettu.
- Suomi on sitoutunut vähentämään lapsiköyhyyttä kansallisessa lapsistrategiassa ja Euroopan neuvoston lapsitakuussa.
- Lapsiperheiden ajaminen viimesijaisen toimeentulotuen piiriin tulee vaarantamaan hallitusohjelmaan kirjatut myönteiset tavoitteet.

Lapsiköyhyys

- Lapsiköyhyys on Suomessa viime vuosina vakiintunut noin 11 %:n, kun köyhyys määritellään kasvamiseksi kotitaloudessa, jonka tulot ovat alle 60 prosenttia maan keskimmäisistä tuloista.
- Toimeentulotuen saanti viittaa vakaviin toimeentulon vaikeuksiin, sillä edellytyksenä on perheen varattomuus ja tuen viimesijaisuus.
- Viime vuosina lapsiperheiden toimeentulotukiriippuvuutta on saatu vähennettyä etenkin osa-aikaisen työn ja ensisijaisten sosiaaliturvaetuuksien noston avulla (kuvio SotkaNet).

Lasten koulutustaso ja erityisen tuen tarve

- Hallitusohjelman tavoitteena on, että suomalaisten osaamistaso on käännetty takaisin kasvu-uralle ja koulutustaso on noussut.
- N. 75 %:lla pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden perheiden lasten päättötodistuksen keskiarvo oli alle 8.
- Pitkäaikaisesti toimeentulotukeen turvautuneissa perheissä myös yksilölliseen opetukseen siirtyminen on muita yleisempää (ks. kuvio, lähde: Ristikari ym. 2018).

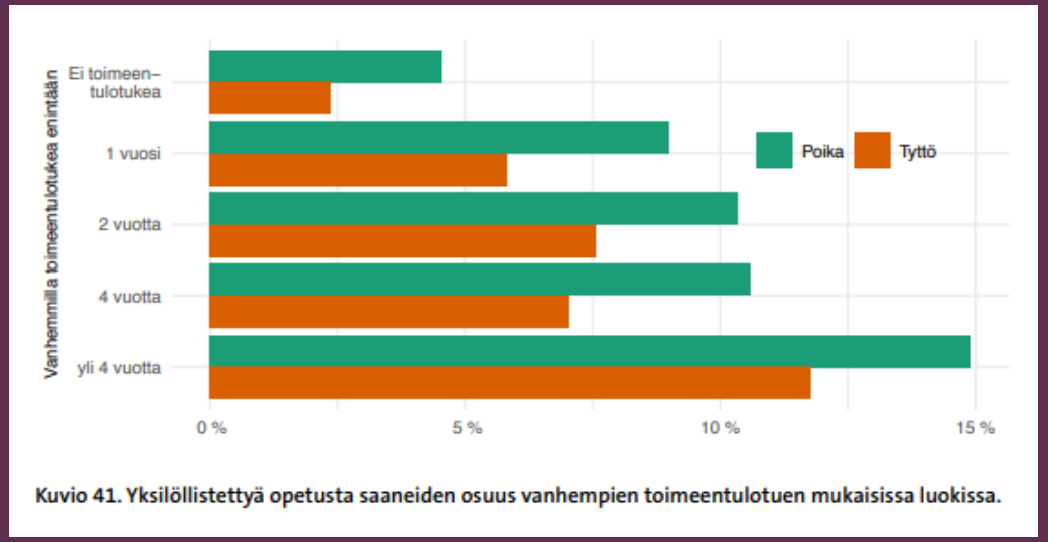

Kuvio 41. Yksilöllistettyä opetusta saaneiden osuus vanhempien toimeentulotuen mukaisissa luokissa.

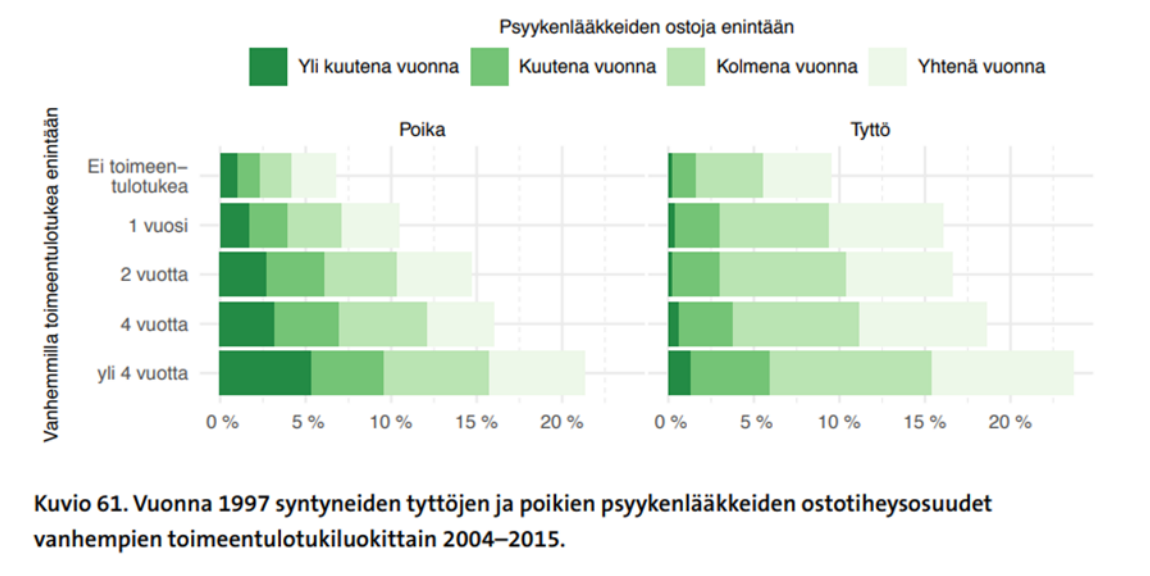

Kuvio 61. Vuonna 1997 syntyneiden tyttöjen ja poikien psyykenlääkkeiden ostotiheysosuudet vanhempien toimeentulotukiluokittain 2004–2015.

Lasten ja nuorten mielenterveys

- Hallitusohjelman tavoitteena on tarttua nuorten mielenterveyden ongelmiin ja pyritään määrätietoisiin toimiin niiden vähentämiseksi.
- Kohortti 1997 -tutkimuksessa havaittiin, että lasten psyykelääkkeiden pitkäaikainen käyttö on vahvasti yhteydessä perheen pitkäaikaiseen toimeentulotuen tarpeeseen (Ristikari ym. 2018).

Lastensuojelun sijaishuolto

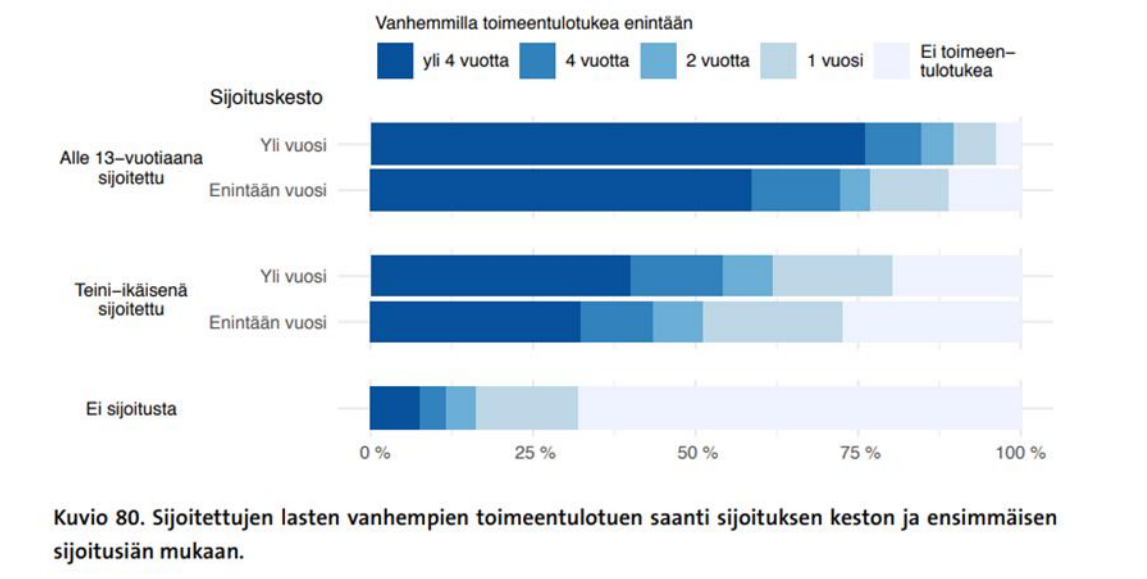

Kuvio 80. Sijoitettujen lasten vanhempien toimeentulotuen saanti sijoituksen keston ja ensimmäisen sijoitusiän mukaan.

- Hallitusohjelman tavoitteena on avopalveluja painottava lastensuojelun palvelurakenne.
- 1997 syntyneiden lasten kohortissa lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle lastensuojelun toimesta oli vahvasti yhteydessä perheen pitkäaikaiseen toimeentulotuen tarpeeseen (Ristikari ym. 2018).

Nuorisorikollisuus

- Hallitusohjelmassa pyritään määrätietoiseen nuorisorikollisuuden vähentämiseen.
- 1997 syntyneiden lasten kohortissa rangaistusmääräyksen tai rikostuomion saaminen oli vahvasti yhteydessä perheen pitkäaikaiseen toimeentulotuen tarpeeseen (Risrikari ym. 2018).

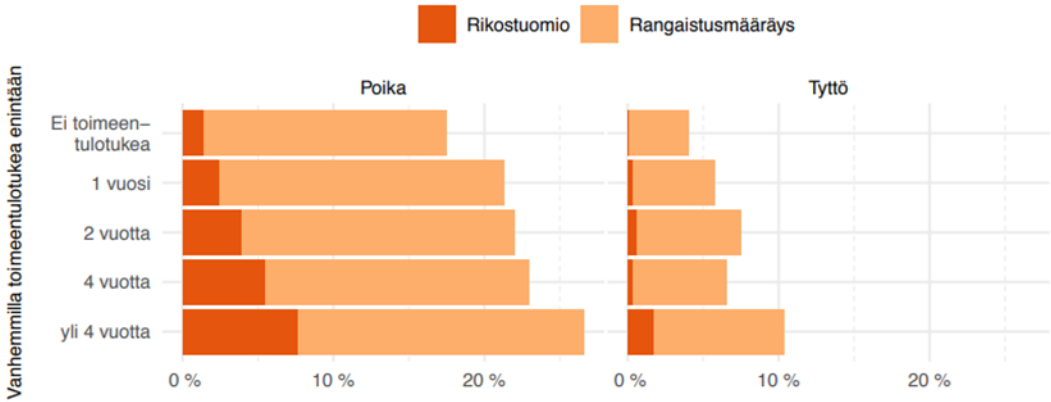

Kuvio 95. Rikostuomion ja rangaistusmääräyksen saaneiden osuus kohortissa sukupuolittain vanhempien toimeentulotukiluokittelun mukaan.

Hoitoonpääsy

- YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut lasten mielenterveyspalvelujen resursoinnin kiireellisyyttä Suomessa.
- Lasten ja nuorten mielenterveyden oireisiin ja häiriöihin kohdennetut digitaaliset palvelut ovat juurtuneet heikosti käytäntöön ja näyttö niiden vaikuttavuudesta on ristiriitaista, minkä vuoksi soveltuvuutta tulee arvioida jokaisen palvelun kohdalla erikseen.
- Taloudelliset haasteet rasittavat monin tavoin lasten huoltajia ja osaltaan lisäävät heidän mielenterveys-, päihde- ja muita terveysongelmia, jotka heijastuvat usein myös lasten hyvinvointiin ja terveyteen.

Lopuksi

- Yksinhuoltajien työssäkäynti on viime vuosina lisääntynyt osa-aikaisen työn avulla, joka yksinhuoltajien perhetilanteissa usein on lapsen edun mukainen ratkaisu.
- Viimesijaiseksi ja lyhytaikaiseksi tarkoitettu toimeentulotuki byrokraattinen ja passivoiva tukimuoto.
- Pahoinvointi kumpuaa köyhyydestä ja vähäosaisuudesta.
- On syytä muistaa, että hyvä kasvuympäristö ja ongelmien ehkäisy tulevat pääsääntöisesti edullisemmaksi kuin raskaat erityis- ja erikoispalvelut.

Kiitos!

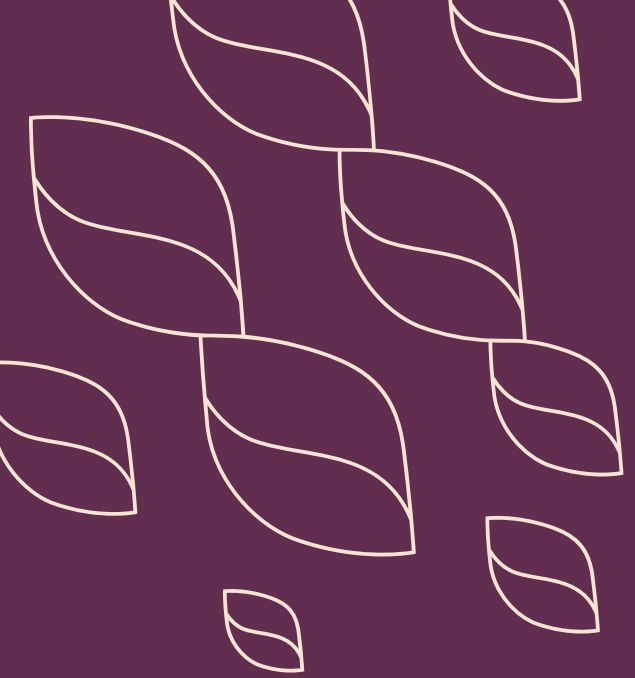

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN